

Про тонкощі використання

в українській судовій практиці рішень Європейського суду з прав людини

Сьогодні адвокати активно використовують практику Європейського суду з прав людини, готуючи правову позицію для представництва інтересів клієнта. Однак випадки, коли український суддя посилається на цю практику, обґрунтовуючи власне рішення, трапляються рідко. Про процедуру застосування у вітчизняному судовому процесі рішень Євросуду та проблемні питання, які виникають під час цього, розповів Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини Юрій Зайцев.

Ю. Є. Зайцев

Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, заслужений юрист України

У ході Міжнародного правничого конкурсу ім. В. М. Корецького

– Юрію Євгеновичу, скажіть, будь ласка, що розуміється під офіційним перекладом рішення Європейського суду з прав людини?

– Визначення поняття «офіційний переклад» щодо рішень Європейського суду в чинному законодавстві немає. Проте у Порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України українською мовою, затвердженому постановою уряду, визначено: «Поняття «офіційний переклад» означає автентичний виклад українською мовою багатостороннього міжнародного договору України, складеного мовою, іншою, ніж українська». Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» та зазначеного

Порядку, підготовку і засвідчення таких перекладів здійснює Міністерство закордонних справ України.

Таким чином, статус офіційного перекладу передбачає відповідність двом вимогам: змістовій – автентичність, та формальній – засвідчення уповноваженим державою суб'єктом.

Саме така конструкція відображена у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: «Автентичність перекладу повних текстів Рішень засвідчується Органом представництва». Функції Органу представництва покладено на Міністерство юстиції України. Відповідно, підготовку офіційних перекладів рішень Європейського суду здійснює цей

орган – через Державний департамент з питань адаптації законодавства.

Інститут офіційного перекладу передбачений лише для рішень у справах проти України, що логічно, оскільки, по-перше, точність відтворення обставин справи, власних найменувань, цитат з процесуальних документів тощо Мін'юст може забезпечити на основі первісних документів тільки в «українських» справах, а, по-друге, переклад резолютивної частини рішення виконує функцію виконавчого документа для виплати присудженої Європейським судом справедливої сатисфакції, а переклад рішення загалом використовується для життя державою заходів як загального, так і індивідуального характеру – в контексті останнього офіційний переклад особливо важливий для перегляду Верховним Судом справи за винятковими обставинами у зв'язку з констатацією порушення Європейським судом з прав людини.

– Які джерела можуть використовувати адвокати та судді для того, щоб посилатися на практику Європейського суду з прав людини та тлумачити рішення Суду?

– Найбільш «природне» джерело посилання на практику Європейського суду – це саме рішення, точніше його назва. У цьому легко пересвідчитися, поглянувши на те, як Суд сам посилається на власні рішення. При цьому, на мою думку, найкоректнішим буде посилання, яке нарівні з відтворенням назви українською мовою міститиме її оригінальний запис. В основі назви рішення, як правило, лежить власне найменування, а єдиних правил відтворення латиноалфавітних назв засобами української мови немає. Тому паралельне відтворення оригінального запису сприятиме точній ідентифікації предмета посилання. З цих же міркувань доцільно зазначати дату рішення та номер заяви.

Офіційні переклади рішень у справах щодо України друкуються в «Офіційному віснику України». Матеріальним джерелом для посилання на рішення в оригіналі може бути роздруковка з бази даних HUDOC, офіційного веб-сайта Європейського суду, або ж періодичне видання Суду «Reports of judgments and decisions». У цьому випадку до оригінального тексту додається його переклад українською мовою. Склалася практика подання до суду перекладу з нотаріально посвідченим підтвердженням його правильності перекладачем, з наданням останнім документів, що підтверджують його кваліфікацію, або ж засвідчення перекладу спеціалізованою перекладацькою фірмою. У контексті сказаного зроблю певне застереження.

По-перше, не можна використовувати як джерело посилання стислі виклади (прес-релізи) рішень, які готуються секретаріатом Європейського суду, – вони виконують інформативну функцію.

По-друге, наявність чи відсутність офіційного перекладу рішення Європейського суду жодним чином не обмежує його застосовуваності українськими судами.

І, по-третє, не витримують критики абсурдні за своєю суттю твердження про те, що українські суди мають застосовувати практику Європейського суду лише у справах щодо України.

Ця практика – єдиний прецедентний масив. Із 538 рішень по суті та 200 ухвал щодо неприйнятності кількість справ, що містять нові позиції Суду, – незначна. Усі інші – так звані справи-клони, що базуються на попередніх рішеннях щодо інших держав.

Крім того, такий підхід суперечить і вимогам національного законодавства. Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначено, що «суди застосовують при розгляді справ Конвен-

цію та практику Суду як джерело права». У свою чергу, у статті 1 Закону чітко визначено обсяг поняття «практика Суду» – це «практика Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини». І жодного застереження на кшталт «у справах щодо України!»! Не кажучи вже про те, що Європейська комісія з прав людини припинила своє існування 1998 року, тоді як перше рішення у справі проти України було винесене Європейським судом тільки 2001 року.

– Яким чином українські судді можуть впевнитися в ідентичності тексту рішення Європейського суду як доказу в справі, що надається стороною?

– В ідеалі так, як це роблять судді більшості європейських країн, – упевнившись самостійно. Я не вкладаю в це твердження іронію, оскільки мені відомі випадки, хоча й поодинокі, коли українські судді, посилаючись на практику Європейського суду, користувалися оригінальними текстами.

Підставою для процесуально легітимного ініціювання судом та учасниками судового розгляду процедури перевірки автентичності перекладу, в тому числі й офіційного, є положення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», яким визначено, що у разі виявлення мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом суд користується оригінальним текстом.

Питання щодо правильності перекладу постає не саме по собі, його порушує або одна із сторін, або суд. У нашій практиці була справа, коли суд ухвалив рішення щодо мовних помилок у перекладі рішення Європейського суду на підставі оцінки аргументів сторін, у тому числі й посилань на перекладні словники.

Коли є підозра, що мовна неузгодженість призводить до змістових дефек-

тів перекладу, суд може залучити лінгвістів та фахівців з практики Європейського суду. Суд вправі допитати особу, яка готувала або засвідчувала переклад.

Крім іншого, встановлення в результаті розгляду судом помилки в офіційному перекладі, на мою думку, є підставою для внесення змін до його тексту. У цьому випадку, мабуть, до розгляду справи варто залучити Мін'юст.

– Чим зумовлено збільшення кількості скарг, з якими звертаються українські громадяни до Європейського суду з прав людини?

– Частково тим, що стало підставою нашої розмови, – низьким рівнем застосування судами при розгляді справ практики Європейського суду. Якщо ми ознайомимось з рішеннями проти інших держав, на які посилається Суд, констатуємо порушення з боку українських судів, то переконаємося, що багатьох проблем можна уникнути, навчаючись на чужих помилках.

Ще один чинник, який породжує проблеми вже системного характеру, – це законодавство, що суперечить Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Наприклад, скасування 2001 року процедури нагляду зняло проблему порушення Україною принципу юридичної визначеності як ключового складника верховенства права. З іншого боку, зростання кількості звернень до Європейського суду пов'язане з підвищенням рівня обізнаності громадян зі своїми правами. А це ознака утвердження в нашій державі громадянського суспільства – об'єднання самодостатніх у своїй гідності громадян.

**(Розмову вела Наталя Мамченко,
«Судовий випуск»)**